

ETICA MEDICALA. ELEMENTE DE DEONTOLOGIE SI BIOETICA

George Cristian Curca MD, Ph.D.

Prof. de medicina legala si etica medicala

Discipl. Medicina legala si Bioetica, Facultatea Medicina UMFC

1. NEVOIA DE MORALITATE IN PRACTICA MEDICALA.

ETICA MEDICALA

Teme ale cursului 1:

- 1) Ce este morala?
- 2) Ce este etica?
- 3) Ce este etica medicala?
- 4) Ce este bioetica?
- 5) Importanta eticii medicale si a invatamantului de etica medicala.
- 6) Dualismul medicului: umanitate-competenta, profesionalism. Ce inseamna a fi competent? Ce inseamna a fi profesionist in medicina?
- 7) Respectul drepturilor pacientului
- 8) Responsabilitatea profesionala
- 9) Independenta profesionala

1) CE ESTE MORALA?

- Morala
 - alegerea între *bine si rau* din perspectiva comportamentului uman
- Moral : despre un comportament/raționament în sensul de a fi *bun, corect*

Bun (a face binele) = corect

Valoare morala = datorie

Ce sunt valorile umane? Ce este datorie?

- Valorile umane= credinte, convingeri, principii care stau la baza gandirii si actiunilor fiecaruia
- Datoria = o obligatie morala

2) Ce este etica?

- *Etica* este studiul filozofic, sistematic, critic (**argumentativ**) al moralei (subiectul studiului este moralitatea)

Filozofia: studiul sistematic, rational, critic – argumentativ al cunoasterii

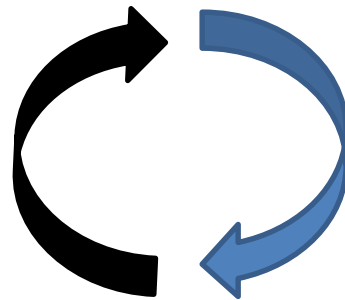
ETHOS = Obicei, obisnuinta

- Etica se referă la **motivația** care stă la baza gândirii, intențiilor, acțiunilor (*moralitatea acțiunii*) ce determina alegerile si comportamentul agentului prin care se manifesta alegerea binelui (fie in sens prospectiv fie retrospectiv).
- Etica ofera **criterii raționale pentru deciziile/alegerile morale** (judicioasa alegere a binelui, rationalitate morala). Etica inlesneste astfel o alegere rationala a binelui.
- **Morala** este despre **ceea ce cred oamenii (societatea)** că este bine, iar **etica** este despre **ceea ce pare a fi sau chiar este bine.**

Etica are in analiza studiul *valorilor* care au semnificatie pentru oameni si a *datoriei* pe care acestia o manifesta in respectul si implinirea acestor valori.

In morala si etica totul este despre valori si datorie

VALORI

DATORIE

Valorile induc obligatia morala (datoria) de a le pastra, de a le respecta si de a le promova si prin aceasta determina exercitiul datoriei spre implinirea acestei datorii/indatoriri (o datorie devine astfel o obligatie morala)

- Moralitatea (alegerea binelui)
 - *are un sens descriptiv*, prin **identificarea si explicarea** valorilor, credintelor, obiceiurilor personale, culturale, ori ale societatii *care se considera a fi bune sau de dorit*. In sens descriptiv valorizarea este individuala.
 - *are un sens normativ* punand in acord actiunile si comportamentul persoanelor cu valorile de referinta ale familiei, grupului ori societatii corespunzator unui **nivel de asteptare** a ceea ce trebuia facut ori infaptuit si care este exprimat prin norme
- *Intrebarile legate de morala privesc binele si incep prin “Cum sa fac?” “Ce sa fac?”*

Etica privita ca ramura a filozofiei, are 3 domenii pe care modulul le atinge in progresul sau:

- **ETICA ANALITICA (metaetica) studiaza SURSELE, ORIGINEA SI INTELESURILE VALORILOR, CONCEPTELOR etice ce stau la baza comportamentului uman (binele, raul, ce este binele?, exista bine? etc.). Are un caracter teoretic.**
 - **Din acest capitol se vor studia elemente ale eticii medicale.**
- **ETICA NORMATIVA (prescriptiva) studiaza NORMELE comportamentului, defineste si analizeaza codurile si seturile de reguli care REGLEMENTEAZA comportamentul uman in societate sau in interiorul unui grup socio-profesional.**
 - **Din acest capitol se vor studia elementele de dentologie**
- **ETICA DESCRIPTIVA studiaza, analizeaza COMPORTAMENTUL uman (morala si moralitatea ca obiect de studiu) in diversitatea sa CAZUISTICA. Are un caracter APLICATIV (etica medicala, bioetica).**
 - **Din acest capitol se vor studia teme ale bioeticii in practica medicala moderna**

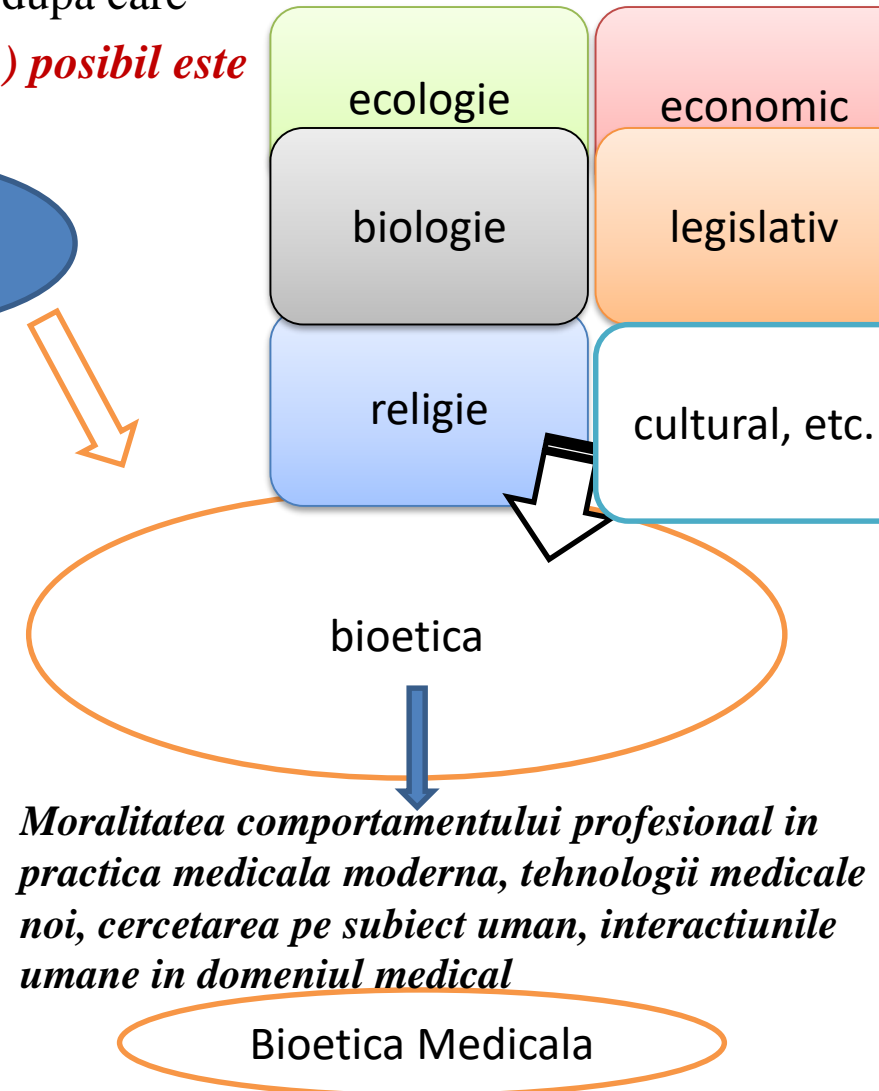
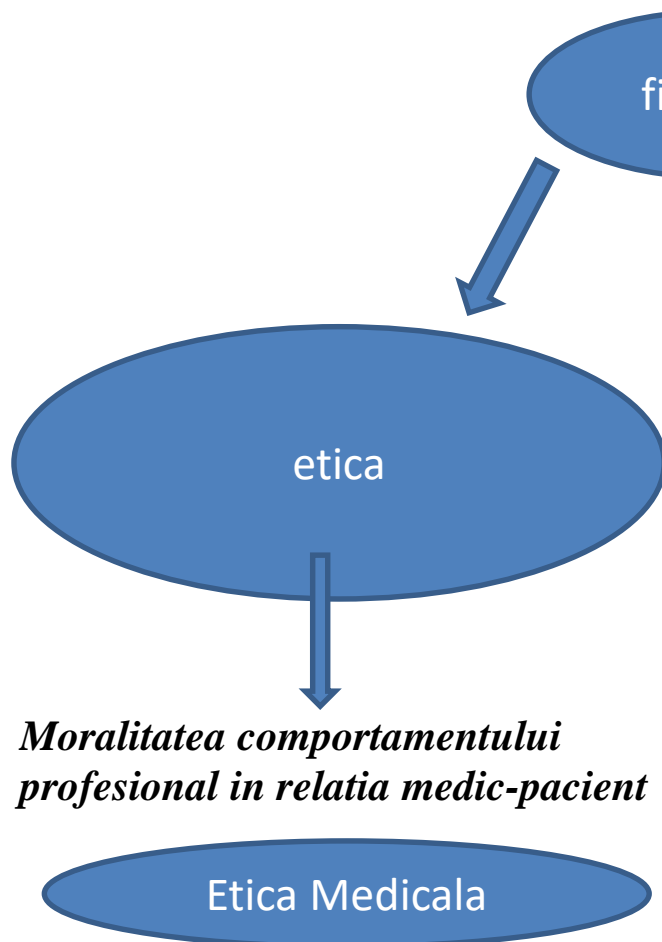
***Intrebarile legate de etica privesc binele si incep cu
“De ce?”***

3) Ce este etica medicala, ca aplicatie a eticii?

- Etica medicala este aplicatia eticii (studiul filozofic al moralei) la domeniul practicii medicale (studiul filozofic al moralei in practica medicala)
- Etica medicala:
 - genereaza un *sistem de VALORI SI PRINCIPII* care permit dezvoltarea corecta a practicii medicale in mod fundamental a relatiei medic-pacient
 - reglementeaza *ALEGERILE morale si profesionale* la patul bolnavului
 - se centreaza in jurul *eticii RELATIEI MEDIC-PACIENT*
- A fost initiata o data cu juramantul Hipocratic care a stabilit normele morale (profesionale) ale practicii medicale (cca 450 îH).
- Etica medicala a devansat cronologic aparitia bioeticii (anii 1970) cu peste 2000 de ani, construind pentru prima data normele morale ale actului medical in jurul juramantului Hipocratic

4) Ce este bioetica, ca aplicatie a eticii?

- Este un demers **multidisciplinar** (etic, filozofic, medical, biologic, stiintific, psihologic, social, cultural, religios, ecologic, economic, etc.) prin care se creaza o abordare menita sa *puna in acord valorile umaniste ale omului si societatii cu dezvoltarea stiintei*,
- Demersul bioeticii porneste de la ideea de baza dupa care *nu tot ceea ce este medical (tehnologic, tehnic) posibil este si moral.*

5) Importanta eticii medicale

- Medicina = stiinta care se ocupa cu mentinerea starii de sanatate, preventia bolii, tratamentul, vindecarea ori ameliorarea starii de boala a celui bolnav
- Binele pacientului si sanatatea lui sunt mereu prima grija/indatorire a medicului (“Sanatatea pacientul este prima mea consideratie”, Declaratia Geneva, 1948)
 1. Cautand sa faca binele medicul isi implineste datoria profesionala
 2. Cautand sa faca binele medicul rezolva dilemele etice ale aflarii binelui in practica medicala
 3. Cautand sa faca binele medicul isi confirma sensul alegerii profesionale, scopul pregatirii sale, motivatia sacrificiului
 4. Cautand sa faca binele medicul da masura valorii sale ca profesionist si ca om (cetatean)
 5. Cautand sa faca binele medicul aduce binele catre semenii sai

Exista 7 prezumptii eronate cu privire la etica medicala:

1. A fi competent este mai important decat a fi moral
2. Un bun profesionist actioneaza intotdeauna moral
3. Moralitatea tine de cei 7 ani de acasa. Dupa aceasta varsta constiintele sunt formate incat nimic nu se mai poate schimba sau adauga
4. Discutiile despre bine si rau, despre dileme si rezolvarea lor sunt sterile, ineficiente in practica medicala
5. Chiar daca etica medicala poate fi importanta, curricula este prea incarcata
6. Avem legi ce ne mai trebuie morala si etica?
7. Bioetica a inglobat etica medicala care nu mai are un obiect de studiu: de ce sa discutam in general pentru a afla motivele si valorile cand putem discuta doar in concret, cazuistic, pentru a afla direct caile de rezolvare?

Exista cel putin 7 motive pentru a invata etica medicala:

1. Etica medicala fundamenteaza relatia medic-pacient care constituie baza practicii medicale
2. Etica medicala cauta sa afle si sa genereze binele pacientului si sa rezolve dilemele etice ce pot apare spre binele acestuia
3. Medicii si pacientii au deopotriva nevoie de umanitate si profesionalism unii pentru a se vindeca ori pentru a accepta iar ceilalti pentru a vindeca si pentru a oferi suport
4. Etica medicala prin valorile sale indreapta practica medicala spre ingrijire medicala egalitariana si echitabila, non-discriminare si respectul drepturilor pacientului
5. Etica medicala prin valorile sale conecteaza constiinta medicului la constiinta corpului profesional si face demn medicul de respectul colegilor sai
6. Oferă prin valorile sale sprijin profesional si moral tinerilor medici in exercitiul dificil cel putin al inceputului practicii medicale
7. Pentru ca medicii sa fie mai bine informati si astfel mai angajati in buna functionare a sistemului medical in care isi desfasoara activitatea si care le poate influenta atat exercitiul profesional si performantele profesionale cat si relatia cu pacientul

6) DUALISMUL MEDICULUI: UMANITATE-COMPETENTA, PROFESIONALISM

- *Moralitatea se regaseste*
 - *in calitatea vointei medicului* dinainte de inceperea actului medical (si prin care se intentioneaza binele pacientului): moralitatea insoteste astfel atat gandurile/intentiile cat si actiunile medicului
 - *in actul medical ca actiune* (prin care se implineste sau s-a implinit binele pacientului)
 - *in rezultatul actului medical prin a carui eficienta se confirma nu doar* competenta medicului cat si eficienta actului medical.
- Cu cat actul medical este mai tehnologizat cu atat eficienta lui este mai mare cu atat riscurile medicale sunt mai mari. Cu cat riscurile medicale sunt mai mari, cu atat este mai multa nevoie de moralitate (umanitate) in ingrijire.
- Mai multa stiinta impune nevoia de mai multa moralitate pentru ca astfel cei in nevoie sa poata beneficia cu riscuri cat mai reduse de plusul de cunoastere si tehnologie.

- **Beneficenta**

a face bine

Beneficiu

a avea avantaje.

- Nu intotdeauna avantajele aduc si binele (competitie neloiala) dupa cum, invers, binele nu creaza intotdeauna premisele pentru avantaje (competitie loiala) dar creaza sansa pentru justitie
- Medicul: are nevoie de UMANITATE in comportament prin care ***intentioneaza*** si pregateste binele pentru pacientul sau dar si de COMPETENTA prin care ***mijloceste (actiunea)*** binele pentru pacient

Modelari morale comportamentale ale medicului (in secventialitatea lor):

1. Modelarea virtutilor (characteriala, comportamentala prin educatie, modelare dupa valorile, normele transmise prin educatie)
2. Modelarea dupa valorile profesionale si umane ale unui model ales (modelarea dupa un model profesional in actul profesiei)
3. Modelarea dupa valorile profesionale ale corpului profesional (modelare dupa normele profesiei)
4. Modelarea dupa nivelul de asteptare al societatii care isi transmite valorile sale (modelare dupa cerinte prin adaptare)
5. Modelarea dupa propriile valori (modelare prin constiinta si etica). Medicul va implini o modelare proprie in raport cu valori proprii, valori ale grupului socio-profesional, valori ale societatii ceea ce ii confera *individualitate si permit manifestarea personalitatii ce ii va marca unicitatea ca medic si ca persoana.*

7) Ce inseamna a fi competent? Ce inseamna a fi profesionist in medicina?

- A fi **COMPETENT** inseamna a avea **capacitatea de a se achita corespunzator de o sarcina** in baza cunostiintelor, **pregatirii si abilitatilor** detinute intr-un anumit domeniu in care intruneste criteriile legale necesare **practicii**.
Competenta se bazeaza nu numai pe pregatire de baza dar in egala masura si pe autoperfectionare care aduce in actualitate mereu pregatirea.
- Un medic este un **profesionist** atunci cand:
 1. are **competenta (expertiza)**
 2. are simtul **datoriei** (implineste datoria ce ii revine **cu diligenta** punand implinirea datoriei deasupra avantajelor sale directe)
 3. Actioneaza **etic** (profesional) spre **beneficiul** celui caruia i se adreseaza activitatea sa
 4. este **membru** al unui **corp profesional** respectand codul de etica si onorand dreptul de libera practica ce i-a fost conferit de catre corpul profesional al carui membru este

8. RESPECTUL DEMNITATII UMANE. RESPECTUL FATA DE PACIENT. RESPECTUL DREPTURILOR PACIENTULUI.

8.1 Respectul demnitatii umane este fundamentul practicii medicinei

Respectul pentru demnitatea umana are la baza:

- recunoasterea **valorii fiintei umane**
 - (1) respectul pentru viata si pentru fiinta umana (umanitate si legalitate)
 - (2) ratiunea fiintei umane
 - (3) spiritul fiintei umane
 - (4) valorile, convingerile, principiile, credintele
- recunoasterea **unicitatii fiintei umane** decurge din aprecierea:
 - 1) Valorii fiintei umane si a umanitatii sale (omul are o multipla valoare: **in sine**, **pentru sine** ca valori, convingeri, principii, credinte ce sunt multiplicata prin generatii si **pentru ceilalti** (atribuita: ceilalti ne valorizeaza fiinta, persoana, existenta; prin ce? Prin ceea ce ii ajutam , reprezentam ca model, imbold pentru schimbare si progres, etc.)
 - 2) Unicitatii fiintei umane care se sustine prin autonomia persoanei in exercitiul autodeterminarii (persoana poate decide singura asupra corpului sau si asupra bunurilor sale si in general asupra a tot ceea ce priveste propria viata)

Respectarea unicitatii si valorii fiintei umane se implineste dintr-o dubla perspectiva atat a moralitatii (a binelui) cat si a legalitatii (drepturile omului)

- Respectul fata de pacient (ca om si ca bolnav),
decurge din:
 - 1)respectul pentru **demnitatea umana** (valoarea umana, unicitate, autonomie ca dimensiune morala)
 - 2)nevoia de implinire a binelui (dimensiune morala)
 - 3)Spiritul de **datorie, competenta si profesionalism (profesionalism)**
 - 4)Respectul **drepturilor pacientului** (dimensiune legala)

8.2 Respectul drepturilor pacientului

- Pacientul este un cetatean cu drepturi depline si egale.
- Pacientul este o persoana vulnerabila: ca bolnav ca persoana aflata in grupuri ce pot fi supuse discriminarii (copii, varstnici, pacienti cu situatie economica redusa, etc.).
- Pacientul spera (arata incredere) ca va primi din partea sistemului medical si a medicului sau ingrijirea medicala de care are nevoie si la care este indreptatit ca cetatean pacient (si ca asigurat).
- Respectul drepturilor decurge din recunoasterea egalitatii in drepturi, a valorii fiintei umane (demnitatea umana) si a responsabilitatii sociale (intemeiata pe datoria de ingrijire)

8) Responsabilitatea profesionala

- Medicul staruie sa faca bine de fiecare data desi nu cunoaste finalul actiunilor pe care le intentioneaza si pe care le efectueaza. Intentiile si actiunile sunt intemeiate pe exercitiul datoriei.

“Oricand nu poti face bine, sa nu faci rau (Hipocrat, 450 iH)”

- Ca medic poti face rau cu mai multa usurinta decat bine
- Restabilirea binelui este mai dificila (uneori imposibila) datorita:
 - naturii bolii (evolutie, letalitate)
 - vulnerabilitatii omului bolnav
 - dificultatii de a convinge pacientul sa aiba incredere in noi precum si in actul medical
 - limitele actului medical si ale stiintei in sine
 - limitele profesionale si umane ale medicului insusi
- Purtam **responsabilitatea morala a ingrijirii medicale** (din obligatia morala a datoriei de ingrijire), chiar daca nu noi am adus boala in corpul pacientului, pentru ca am avut corpul pacientului la indemana cunoasterii si actiunilor noastre si pentru ca ne-am intersectat competenta si intentiile cu viata lui.

Nivelul de asteptare al societatii cu privire la profilul moral al medicului

- 1. Responsabilitate** (fata de actele si deciziile sale)
- 2. Independenta profesionala** (in slujba celui mai bun interes medical al pacientului)
- 3. Competenta**
- 4. Disponibilitate** (de a raspunde la chemarea pacientului, de a acorda asistenta de urgenta)
- 5. Justitie**, dreptate in actul medical: exercitiul profesional egalitarian, echitabil, fara discriminare

9) Independenta profesionala este:

- a) o nevoie pentru medic
- b) o nevoie pentru pacient
- c) o nevoie pentru societate

pentru ca:

- a) Este o garantie a libertatii individuale a medicului
- b) Este o garantie a calitatii actului medical (intrucat increderea pacientului care nu este dublata de increderea medicului in actul medical si in sine este cel mai probabil fara bune rezultate)
- c) Este o garantie a bunei si corectei motivari a responsabilitatii civice a medicului prin care societatea este linistita cunoscand ca un medic profesionist are securitate sociala fata de exercitiul profesional al actului medical prin care isi implineste nivelul sau de competenta restituind astfel prin cunoasterea si abilitatile sale valori societatii care a contribuit in parte la formarea sa.